

PATRIOTISM DE FAȚADĂ?
NOTE DESPRE INSCRIȚIA ÎN LIMBA LATINĂ DE PE FRONTISPICIUL
SĂLII UNIRII DIN ALBA IULIA

În ultimul an al vieții, Constantin Daicoviciu inaugura, în *Acta Musei Napocensis*, o rubrică - **Corrigenda** - pe care, din păcate, nu va mai apuca să o continue, nici el, nici cei care i-au urmat. Iată cum începea: "Rubrica pe care o încep acum o consider din ce în ce mai *utilă și necesară*. Ea e menită să corecteze, în interesul cercetătorilor istoriei, unele greșeli și să apere corectitudinea în procesele citării. Încep cu mine însumi"¹. Acest studiu este menit ca material pentru un *corrigendum* restant de 80 ani²: inscripția în limba latină de pe frontispiciul Sălii Unirii din Alba Iulia.

Înainte de a ne ocupa de inscripția propriu-zisă, trebuie făcute câteva observații cu privire la edificiul care o găzduiește. Profesorul V. Cucuiu îl descrie astfel: "Edificiul e zidit în 1898³ și a servit de casină militară, și azi e instalat aci Cercul militar. În sala cea mare, din mijloc, s-a ținut memorabila adunare din 1 Decembrie 1918, unde s-a decis Unirea cu țara mamă, după cum arată și inscripția de pe frontul de apus al Sălii"⁴.

În cinstea încoronării regelui Ferdinand și a reginei Maria, programată pentru 15 octombrie 1922, s-a hotărât construirea unui arc de triumf, așa cum arată Const. H. Economu: "Cu ocazia încoronării Regelui Ferdinand I făuritorul României de azi, a fost amenajată (Sala Unirii, n.n.- A. G.) pentru mari festivități, transformându-se și într-un monument artistic. Ușa de la intrarea principală a fost refăcută într-un frumos portal în forma unui arc de triumf, care se deschide într-un arc centrat, decorat în față cu scuturi și frunze de lauri. În părțile laterale, cât și în față avem nișe lungi, care au în partea de sus câte o coroană de lauri în formă de rozetă cu anul Unirii, 1918, și anul încoronării, 1922. Sub coroană atarnă câte două rânduri de ghirlande tot din frunze de laur. Deasupra arcului, sub cornișă s-a fixat o tablă de marmură cu inscripția ...⁵. Capetele pilaștrilor sunt terminate cu stema țării între care se află o balustradă cu ornamente în rozetă"⁶.

Inscripția a rămas nemodificată din 1921-1922 până azi, transformările ulterioare din 1929⁷, cu ocazia sărbătoririi întârziate a unui deceniu de la Unire, și cele din 1968⁸, în cinstea semicentenarului, neafectând-o.

Autorul inscripției este identificat cu Nicolae Iorga, pe atunci membru în comisia pentru organizarea serbărilor încoronării suveranilor⁹.

Citată arareori așa cum se găsește, adică fără a-i spori numărul de greșeli, atunci când se reproduce în original, de cele mai multe ori însă tradusă în românește, inscripția se prezintă astfel:

¹ *ActaMN*, X 1973, p. 611.

² Există deja intenția refacerii fațadei Sălii Unirii, materializată într-o propunere a lui D. O. Dan către Direcția Monumentelor Istorice, cf. *Unirea*, serie nouă, XIII, nr. 3240 din 14 februarie 2001.

³ În mod greșit se vehiculează și alte date pentru momentul construirii clădirii: 1906 (Gh. Anghel, Gh. Măhăra, E. Anghel, *Alba. Ghid turistic al județului*, Sport-Turism, București, 1982, p. 73, 79) și 1908 (*Alba-Iulia. Petit guide touristique*, texte de I. Berciu et Gh. Anghel, Meridiane, București 1965, p. 35).

⁴ V. Cucuiu, *Alba Iulia. Din trecutul și prezentul orașului*, Alba Iulia, 1929, p. 93.

⁵ Urmează inscripția, reprodușă ca atare, dar cu greșeli suplimentare.

⁶ Const. H. Economu, *Alba-Iulia. Itinerar turistic*, Alba Iulia, 1939, p. 64.

⁷ Că așa este, ne-o arată planul lucrărilor programate de ASTRA pentru sărbătorirea evenimentului și care vizau interiorul Sălii Unirii, după cum declara Al. Lapedatu, ministru al artelor și al cultelor în acea vreme, într-un interviu reproducus de *Viitorul*, XXI, nr. 6154 din 23 august 1928, p. 5.

⁸ Cf. N. Lascu, *Alba Iulia et ses environs*, Bucarest, 1945, care, între p. 22 și p. 23, reproduce o fotografie a inscripției, aflată așa cum este astăzi.

⁹ Cf. Gh. Anghel, Gh. Măhăra, E. Anghel, *op. cit.*, p. 79; I. V. Vulpescu, *Monumentele Unirii*, Sport-Turism, București, 1985, p. 58; D. O. Dan, în *Breviar*, Alba Iulia, 1993, p. 40. Acești autori sunt independenți între ei în privința bibliografiei și nici unul nu indică sursa acestei informații. În urma unor conversații telefonice cu d-l Gheorghe Anghel și d-l Nicolae Josan, ambii foști directori ai Muzeului Unirii, mi s-a precizat că este vorba de o tradiție orală!

ANNO DOMINI MDCCCCXVIII KALENDIS DECEMBRIIS HOC LOCO
UNIO TRANSILVANIAE
UNIVERSA CUM DACO ROMANIA
SOLLENNI ET UNANIMO POPULI VOTO IN PERPETUUM ATQUE
IREVOCABILITER PROCLAMATA EST CUIUS REI MEMORIA
SEMPITERNA SIT

Textul sculptat are trei greșeli de limbă latină, diferite între ele ca gravitate:

1. Adjectivul DECEMBRIIS, având ca formă de bază *December*, *Decembris*, temă vocalică de declinare a III-a, trebuie să fie aici la cazul Ablativ, numărul plural, în acord cu termenul său regent, substantivul KALENDIS, iar forma corectă după paradigma acestei declinări este DECEMBRIBUS.

2. Substantivul POPULI, având ca formă de bază *populus*, *populi*, temă în o/e, de declinare a II-a, fiind atribut al lui VOTO, trebuie să fie în cazul Genitiv, numărul singular, iar forma corectă după paradigma acestei declinări este POPULI.

3. Adverbul IREVOCABILITER, provenit din adjectivul *irrevocabilis*, *irrevocabile*, compus cu prefixul negativ *in-*, afixat adjectivului *revocabilis*, *revocabile*, trebuie să prezinte geminata rezultată în urma asimilării regresive produse, forma corectă fiind IRREVOCABILITER.

Așadar, textul inscripției, în urma acestor necesare corecturi, ar trebui să arate în felul următor:

ANNO DOMINI MDCCCCXVIII KALENDIS DECEMBRIBUS HOC LOCO
UNIO TRANSILVANIAE
UNIVERSA CUM DACO ROMANIA
SOLLENNI ET UNANIMO POPULI VOTO IN PERPETUUM ATQUE
IREVOCABILITER PROCLAMATA EST CUIUS REI MEMORIA
SEMPITERNA SIT

Iată traducerea: “În anul Domnului 1918, la 1 Decembrie, în acest loc a fost proclamată pe vecie și în mod irevocabil, prin dorința solemnă și unanimă a poporului, unirea Transilvaniei cu întreaga Daco-România. Amintirea acestui eveniment să fie eternă”.

Gravitatea acestor greșeli, mai ales a primelor două, nu a fost semnalată până acum, după știrea mea, de nimeni, nici în publicații de specialitate, nici în presa curentă. Rămâne pentru mine o enigmă de ce Nicolae Lascu, ilustru profesor de limba și literatura latină la Universitatea din Cluj, fiu al Albei, deși reproduce în cartea sa inscripția, nu se oprește asupra formei ei¹⁰.

Erori elementare ca acestea, trădând absența unui rudimentar bagaj de morfologie latină, este cel mai plauzibil să aparțină unui lapicid nepăsător și incult decât unui autor, cu atât mai mult cu cât ar fi vorba de Iorga. Iar aceasta nu pentru că marele istoric ar fi infailibil, căci, spun cei mai învățați, Iorga, bazându-se prea mult pe prodigioasa, dar nu întru totul fidelă sa memorie, mai făcea și greșeli. Ci pentru că, așa cum o mărturisește singur¹¹, primul post obținut printr-un dificil concurs în 1890, în urma absolvirii studiilor universitare, a fost o catedră de latină în învățământul muntean, poziție care îl scutește de acuzația de a fi putut produce asemenea enormități ca cele semnalate. Elemente care să alimenteze tradiția orală de care aminteam sunt cel puțin două: istoricul era membru al comisiei însărcinate cu pregătirea serbărilor de încoronare, cum spuneam, poziție din care putea să genereze în

¹⁰ *Op. cit.*, p. 20: “Au-dessus de l’arc, sous la corniche, une plaque de marbre à inscription latine commémore l’événement qui a eu lieu dans cette salle.”

¹¹ N. Iorga, *Orizonturile mele. O viață de om așa cum a fost*, ed. îngr., note, coment. de Valeriu și Sanda Râpeanu, studiu introd. de V. Râpeanu, Minerva, București, 1984, p. 58, 114-115.

46
INTreprinderile Generale TehniceSOCIETATE ANONIMĂ
FOST INGINER TIBERIU EREMIECapital social lei 9.000.000
TELEFON 8/39

Adresa Telegrafică: TIBEREMIE

LUCRĂRILE DIN ALBA-IULIA PENTRU
ÎNCORONAREA SUVERANILORC3 136 / 1 Alba-Iulia 26 Octombrie 1921
Str. Știrbei Vodă, 188.

Sim. Domnule Lupas,

Reintors din București vă confirm
primirea textului mitocuit pentru fron-
tispiciul Sălii Unirii. — Fiind cam
lung pentru pavourile lăsați pentru inscripția
la fațada dinșpre parc, — și același timp
mă plăcând mult și d-lui Mihail-Diorghe
Stephanescu, s-a hotărât renovarea fațadei
dinșpre strada² acum pentru a se plasa

aci inscripția ce ați binevoit a ne trimite
și pentru care vă rog să primiți mulțu-
mirea noastră.

Eu acum m-am pus la lucru^{ni d-lui Filip} pentru
să vă scriu și când, mai având de lucru și
d-lui București și la linia ferată, care va
lega Bradul cu Bradu-Mare. — Aici mai
aveam numai lucrări de interior și la
primirea tribunei și pavagerii —

Transmiteti vă rog politicii respectu-
oale mele. Sine Lupas.

Cu caldura salutați —
Ing. N. Iorga

mod direct textul inscripției, cu atât mai mult cu cât Arcul de Triumf din București, operă a
arhitectului P. Antonescu, ridicat cu aceeași ocazie, poartă textul unor inscripții create de N. Iorga¹².

¹² Cf. V. Moga, Const. I. Stan, Încoronarea regelui Ferdinand I la Alba Iulia. Jubileul de 70 de ani al Catedralei
Încoronării. 15 octombrie 1922-15 octombrie 1992, în Îndrumător pastoral, XV (XVI?) 1992, p. 15, 16. Acest studiu este cea
mai bogată contribuție recentă la cunoașterea evenimentului.

Ipoieza dublă care se degajează prin urmare este că, dacă N. Iorga este într-adevăr autorul textului inscripției, fie avem de-a face cu un text inițial redactat în românește, tradus ulterior cu foarte mare neglijență de altcineva, fie textul a fost redactat direct în latină, dar sculpat greșit de un nechemat.

Întâmplarea a făcut să descopăr, în arhiva Comisiei Monumentelor Istorice, secția pentru Transilvania, aflată în patrimoniul Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj, documentul cu nr. C3 136/1-2, achiziționat în 27 februarie 1985, care mi-a permis să continui cercetarea, depășind datele ipotezei.

Iată-l în transcriere, el figurând și în copie fidelă în anexele 1 și 2:

INTREPRINDERILE GENERALE TECHNICE

Alba-Iulia 26 Octombre 1921

SOCIETATE ANONIMĂ

FOST INGINER TIBERIU EREMIE

Capital social lei 9.000.000

TELEFON 6/39

Adresa telegrafică: TIBEREMIE

LUCRĂRILE DIN ALBA-IULIA PENTRU

ÎNCORONAREA SUVERANILOR

Stim. Domnule Lupaș,

Reîntors din București Vă confirm primirea textului întocmit pentru frontispiciul Salei Unirei. Fiind cam lung pentru panourile lăsate pentru inscripții la fațada dinspre parc, - în același timp însă plăcând mult și Dlui Arhitect-diriginte Stephănescu, s-a hotărât renovarea fațadei dinspre stradă anume pentru a se plasa /aci inscripția ce ați binevoit a ne trimite și pentru care Vă rugăm a primi mulțămirile noastre.

Eu acum vin pe la lucrări în Alba-Iulia din când în când, mai având de lucru și la București și la linia ferată, care va lega Aradul cu Oradia-Mare. Aici mai avem numai lucrări de interior și la primăvară tribunalele și pavoazarea.

Transmiteți Vă rog sărutări respectuoase de mâini Dnei Lupaș.

Cu călduroase salutări,

Ing I(?)Marcu”

Urmează C3 136/2:

“Textul inscripției ce mi s-a cerut pentru sala festivă în care s-a proclamat alipirea Transilvaniei la România 1. XII. 1918, este acesta

A. D.

MDCCCCXVIII

KAL. DECEMBR.

HOC LOCO

UNIO TRANSILVANIAE

UNIVERSA CUM DACO-ROMANIA

SOLLENNI ET UNANIMO POPULI

VOTO

IN PERPETUUM ATQUE

IRREVOCABILITER

PROCLAMATA EST.

CUIUS REI MEMORIA SEMPITERNA

SIT.

Textul acesta l-am trimis în August ‘921 din Păltiniș inginerului Marcu la AIulia într-o scrisoare recomandată, care s-a pierdut însă pe poștă.

În 16 Oct. ‘921 l-am trimis iarăși din Sibiiu, încredințându-l deputatului congresual Dr. Ioan Pap din Alba Iulia, care l-a dus în persoană la locul destinației!

ILupaș”

Textul inscripției ce mi
sa cerut pentru sala festivă în care se
proclama alipirea Transilvaniei la România
i. XII. 921, este acesta

A. D.

MDCCCXVIII

KAL. DECEMBER.

— 200 Loco

UNIO TRANSILVANIAE

UNIVERSA CUM DACO-ROMANIA

SOLLENNI ET UNANIMO POPULI VOTO

IN PERPETUUM ATQUE IRREVOCABILITER

PROCLAMATA EST.

CUIUS REI MEMORIA SEMPERNA SIT.

la 13/12

213

Textul acesta l-am trimis
în August 921 din Păltinș, înfi-
rându-mă la Adunarea marelui
recomandată, care se prindea în
pe post.

În 16 Oct. 921 l-am trimis iarăși din
Sibiu, încredințându-l reprezentantului
conferenței din Alba Iulia, care
l-a dus în persoană la locul desti-
nației!

Imppd

Din coroborarea celor două documente rezultă cu mare probabilitate¹³ că Ioan Lupaș, autorul textului corect al inscripției, este una și aceeași persoană cu profesorul de istorie de la Universitatea din Cluj, pe atunci membru al proaspăt înființatei Comisii a Monumentelor Istorice.

Din scrisoarea inginerului Marcu merită evidențiat locul menit inițial pentru inscripție, anume fațada estică, cea dinspre parc, a Sălii Unirii. Din finalul scrisorii s-ar putea deduce că la data redactării ei inscripția era deja amplasată.

Ciorna cu textul lui Lupaș, care are pe verso o chitanță în limba maghiară, merită o analiză specială. În primul rând dispunerea liniilor de text, nerespectată în forma actuală a inscripției, probabil din lipsă de spațiu, căci ar fi necesitat zece rânduri, nu șase cât numără în prezent, este în favoarea conținutului textului, căci scoate în evidență data, locul, evenimentul și modalitatea realizării lui, ceea ce este neevidențiat pe deplin în forma actuală. Evenimentul, UNIO TRANSILVANIAE/UNIVERSA CUM DACO-ROMANIA, și durabilitatea dorită lui, IN PERPETUUM ATQUE IRREVOCABILITER, subliniate în text, urmau, în intenția lui Lupaș, să fie puse în valoare în mod special și pe marmură.

Ziua și luna, KAL. DECEMBER., prezintă forma standard a textelor latinești, care arareori dezvoltau cuvintele din care era alcătuită data: KALENDIS DECEMBRIBUS. Cel care le-a dezvoltat, lapidul sau altcineva, știa ceva latină, dar nu suficientă, după cum am arătat.

Celelalte două cuvinte, POPULI și IRREVOCABILITER, necesitau doar atenție în copiere, iar faptul că au fost reproduse greșit arată încă o dată superficialitatea lapidului.

Asemenea greșeli, regretabile într-un context privat, dar inadmisibile pe un "sanctuar al istoriei naționale"¹⁴, cer o imediată reparare, ceea ce ar transforma patriotismul de fațadă, găunos și demagogic, al sărbătoririlor din ultimii ani ale Unirii într-un necesar patriotism... pentru fațadă.

Prevenirea unor astfel de erori se poate face prin educație, iar îndemnul adresat de C. Daicoviciu istoricilor este valabil pentru noi toți, în măsura în care ne recunoaștem drept fii ai Romei:

¹³ Până la o confruntare cu un alt text manuscris autentificat drept al istoricului Lupaș, nerealizată deocamdată din lipsă de timp și datorită faptului că arhiva istoricului se află la Biblioteca Institutului Teologic Universitar din Sibiu, nu am certitudinea veridicității afirmației.

¹⁴ Gh. Anghel., Gh. Măhăra, E. Anghel, *op. cit.*, p. 79.

“[...] Învățați, învățați, istoricilor, cât se poate de temeinic, limba latină, dacă vreți să fiți istorici ai unei lungi și mari epoci europene”¹⁵.

În aceeași direcție merge și Marian Papahagi, ilustrul italianist și filolog clujean, care atrăgea atenția, într-un text intitulat *Hermeneutica tăcerii*, asupra implicațiilor slăbirii spiritului filologic: “În orice slăbire a spiritului filologic, în orice nepăsare pentru stil, lecțiune corectă, amănunt respectat cu scrupulozitate, trebuie să citim o primejdie pentru libertatea cugetului”¹⁶.

ANDREI GOȚIA

FAÇADE PATRIOTISM? NOTES ABOUT THE LATIN INSCRIPTION ON THE FRONTISPIECE OF THE HALL OF UNIFICATION FROM ALBA IULIA

SUMMARY

By the end of the XIXth century a military casino was built in Alba Iulia, which was to be used as the room where the representatives of the Romanian people, gathered in the Great National Reunion, proclaimed the Union of Transylvania with Romania on the 1st of December 1918. Its name became thereafter *Sala Unirii* (Union Hall). In 1921-1922, during the preparations for the Coronation of King Ferdinand and Queen Mary, a triumphal arch with a Latin inscription was built on the western side of *Sala Unirii*. The inscription, which has three Latin errors, is attributed, according to an oral tradition, to Nicolae Iorga, a very important Romanian historian. This study analyses the bibliography about *Sala Unirii*, offers substantial evidence as to the real author of the inscription, Ioan Lupaș, professor at the University of Cluj and corrects, according to the original draft of the inscription, the Latin text.

¹⁵ C. Daicoviciu, *Traduttore: traditore*, în *Tribuna*, XVI, nr. 13 din 30 martie 1972.

¹⁶ M. Papahagi, *Fața și reversul. Eseuri, studii și note*, Institutul european, Iași, 1993, p. 10.